

SECTIO II.

maxime si ad *benepacitum concessum est*¹. Est etiam iusta revocandi causa *abusus privilegii*², aut maior Ecclesiae ipsius utilitas³. Illud clarum est, finiri tempore pro quo concessum est; *rei quoque*, cui cohaeret, *interitu*; et *sublata qualitate personae*, quam solam respiciebat. Conservatur autem *innovatione* et *confirmatio*ne superioris, quae per se tamen sola novi iuris nihil tribuit *cap. 13.* de *privil.* *cap. 4.* de *confirm. util.* et ibi *Bohmer.*

SCHOL. De Conservatoribus privilegiorum vid. *cap. 1.* *cap. 15.* de *offic. ac potest. iud. deleg.* in *6.* *Trid. sess.* *14.* *cap. 5.* de *reformat.* et Du Cange in *gloss. h. v.*

CAPVT V.

DE AVCTORATE SANCTORVM PATRVM.

§. CLXXXVI.

Patres Ecclesiae Episcopi.

Patrum Ecclesiae geminus est ordo. Vnus Episcoporum est. Nam et hos priscis temporibus Patres fuisse appellatos testatur aliquoties *S. Augustinus*, et e Graecis *S. Epiphanius*, dum ait: *Episcoporum ordo ad lignendos Patres praecipue pertinet; hius enim est Patrum in Ecclesia propagatio*⁴. Sed hic sunt patres imperio praediti, quorum adeo pro auctoritate publicata instituta, non testimonii vim ex sententia ac probitate dicentis aestimandam, verum legis habent potestatem, ut ex iis liquere potest, quae de Synodorum particularium au-

cto-

¹ *Cap. 5. de rescript. in 6.*

² *Cap. 11. 24. de privilegi.*

³ *Cap. 3. eod.*

⁴ *Haeret. 75. n. 4.*

CAPVT V.

Autoritate, canonumque in eis conditorum efficacia nuper a nobis dicta sunt copiosius.

§. CLXXXVII.

Proprie Patres qui dicantur?

Alter est ordo Patrum, quos communis consensione Ecclesiae recipit tamquam viros singulare divini Numinis providentia sibi datos, ut traditam a Christo sanctisque eius discipulis fidei ac morum doctrinam incorruptam tuerentur, transmittere ad posteritatis memoriam. Nimirum promisit *Christus* disertis verbis, ad futurum se Ecclesiae suae usque ad consummationem saeculi: ob eam causam dedit ei primum quidem *Apostolos*, qui fidem praedicando fundarent, et exiguum in principio *Christi* familiari per orbem universum propagarent: tum *Pastores* etiam, ac *Dotores*, qui promulgatam ab illis fidem et illustraret scriptis egregiis, et contra insultus inimicorum cavillationesque, ac corruptos Christianorum mores fortiter deinceps propugnarent. Atque exstiterunt sane omni tempore viri doctrinae ac pietatis fama etiam apud hostes incliti, qui hoc egregie functi munere effectum dederunt studiis suis, ut, quod in tanta rerum ac temporum vetustate mireris, explorata teneamus, fidem non modo quovis saeculo Ecclesiae qualis fuerit, quive mores; verum etiam, quae publice privatimque observata disciplina. His igitur tamquam custodibus ac depositariis fidei ac traditionum, quo uti modo nos deceat, nunc expediendum est.

§. CLXXXVIII.

Quae Patrum auctoritas?

Anceps est de usu Patrum et auctoritate disceptatio,
G quaes

SECTIO II.

quae non Catholicos modo, et Protestantes, verum ipsos adeo inter se tam Catholicos, quam Protestantes disiungit. Qui moderate sentiunt (atqui hi procul dubio recte sentiunt) ita Patrum antiquitati, doctrinae, probitati, et quae ex his iunctis virtutibus necessario existit, auctoritati deferunt, ut tamen sibi religioni non ducant, salva honorificentia, quae illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atque respire, si forte invenierint, quod aliter senserint, quam veritas habet, ut ait apud Gratianum dist. 9. can. 10. S. Augustinus.

SCHOL. Acrem se cum primis adversarium Patribus praebuit, qui sub mendaci nomine Pheroponi animadversiones scripsit ad opera S. Augustini Ioannes Clericus: quem pro eo, ac par fuit, eruditus ac fortiter repulit Ant. Muratorius in praecclaro de ingeniorum moderatione libello. Dallaceo autem, cuius ob librum de usu Patrum magna apud suos fama est, praeter Natalem Alexandrum respondit egregie Scriverius in apologia pro Sanctis Ecclesiae Patribus. Notus quoque est bellulus Joannis Barbeacci Traité de la morale des Peres de l'Eglise; cui Cellier opposuit: Apologie de la morale des Peres de l'Eglise contra Mons. Barbeacci.

§. CLXXXIX.

In rebus fidei ac morum.

Itaque primum in his, quae fidem Christianorum, moresque concernunt: Si quid docent consentientes inter se Patres, aut divinis expressum litteris, aut traditum esse a maioribus, certissima corundem nobis sit auctoritas, oportet. Est hoc decretum Synodi Tridentinæ (§. CXLI.), cui iam dudum præluserant Gracci in Synodis Trullana et Ephesina ipsius freti auctoritate Apostoli (§. CXLVII.), quem locum respiciens

Vin-

CAPVT V.

Vincentius Lirinensis: Enimvero, ait, quum scripturam sacram pro ipsa suimet attitudine et obscuritate non uno eodemque sensu omnes accipiunt, sed aliter atque aliter aliis atque aliis interpretetur, ut pene quot homines, tot illinc sententiae erui posse videantur necesse fuit, ut propheticæ et apostolicæ interpretationis linea propter tam varii erroris anfractus secundum normam aliquam dirigeretur. Ob id ergo post Prophetas, Apostolos, et Evangelistas, Santos quoque Doctores accepimus, quo eorum catholicam, hoc est, universalem intelligentiam tamquam Ecclesiae regulam a Deo præscriptam sequeremur. In commonit. §. 2.

COR. I. Dum Patrum consentientem requiro auctoritatem, facile intelligitur, unus, duorumve Patrum etiam in iis, quae ad fiduci doctrinam referuntur, auctoritatem non adeo firmam esse, ut suspicari interdum non liceat de veritate. Praeclare iterum Vincentius Lirinensis loc. cit. §. 3. Quidquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoveris, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum. Quod ipsum quidem tum obtinet maxime, quando ipsi inter se dissident Patres auctiibus his, illis negantibus. Canus de locis Theol. lib. 7. cap. 3.

COR. II. Aliud est, quum Patres non id agunt, ut quid credere nos, quidve agere ex lege Dei oporteat, doceant, sed ut testentur, quid sui temporibus Ecclesia crediderit, egerit. Nam hoc casu necesse non est omnium, aut pene omnium testimonia vocare in subsidium, ut constate nobis pro certo possit, eam tunc Ecclesiae Catholicae doctrinam fuisse. Optraet de locis Theol. diss. 6. quæst. 3. §. 2. pag. m. 354.

§. CXC.

In rebus aliis.

His demitis fidei negotiis, in ceteris non debet esse tanta etiam *Sanctorum* auctoritas, ut non liceat nonnumquam ab eis, qua par est, modestia facere secessionem, si quando junior aetas melioribus instructa subsidiis novit rectiora (§. CLXXXVIII.). Neque enim antiqua *Sanctorum Patrum* consensio in omnibus divinae legis quae*stiumculis*, sed solum certe praecepit in fidei regula magno nobis studio et investiganda est, et sequentia ¹. Vnde de se Augustinus: *Ego solis, inquit, eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem honoreque deferre; ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendere litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpres non adsequuntur esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam.* Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque praepolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vera non abhorreat, persuadere potuerunt. In Epist. 19. ad Hieronym. alias 82. cap. I. n. 3.

§. CXLI.

An certior Pontificia?

Vt hi autem, qui *Augustini* moderatam hanc in iudicando libertatem modeste usurpat, nulla digni reprehensione videntur: ita odi temeritatem scholae in negligenda Patrum auctoritate. Largiar, ubi de negotio quo-

¹ *Vincentius Lirinensis in communio. §. 28.*

quodam per modum iudicii definiendo res est, in qua non doctrina tantum, sed potestate quoque opus est, qua destituantur Patres ¹, sententias Pontificum praevalere Patrum sententiis: at negabo praevalituras, ubi de intelligendis divinis litteris, deque contestanda, interpretandae antiqua seu traditione, seu observantia agetur. Non enim in his potestatem atque imperium, sed vetustatem requiro, doctrinam, integritatem, fidem, quae quidem in Patribus, quam Pontificibus saepe maiora sunt; certe numquam inducar, ut probem illam *Cornelii Mussi* plenam adulatione adsertione: *Ego ut ingenuus fatear, plus uni summo Pontifici crederem in his, quae fidei mysteria tangunt, quam mille Augustinis, Hieronymis, Gregoriis.*

§. CXII.

Regulae de usu Patrum.

Praeter haec vero ex *Augustino* et *Vincentio Lirinensi* tradita de recto Patrum usu praecepta, alia sunt haud minus illi necessaria, qui ex veteris ciuusdam, ac Sancti scriptoris loco pugnare instituit. Probare enim est I. debet: *Scriptorem, cuius in rem suam auctoritate utitur, aut parem, aut certe haud valde remotum ab ea vixisse aetate, de cuius fide, moribus, observantia, testimonium perhibet.* Atque in universum ad rectam veterum scriptorum intelligentiam permultum refert, qua quisvis aetate scriperit, exploratum habere. Probare debet 2.: *Opus, quod laudat, legitimum esse parentis foetum, cuius nomen praesefert, locumque ipsum, qui adfertur in medium, sincerum esse, nihilque depravatum.* Constat enim non integra modo opuscula maxime primae aetatis Patribus mendaci manu subiecta fuisse; verum genuina quoque per fraudem corrupta, interpolataque. Sunt aliqua in iis vetustatis ipsius vita, que igna-

¹ *Dicit. 20. can. 1.*

SECTIO II.

ignavia librariorum , ac mediae aetatis incultissima barbaries , ipsaque adeo fortasse interdum criticorum intemperantia numero auxit haud modico . 3. *Firmandus* *deinde est is* , qui loci illius esse dicitur sensus ita , ut constet , eo non alienam , sed auctoris ipsius sententiam contineri . Quia in re praeter generales illas hermeneuticae artis preeceptiones , quas senior Logica tradit , per magno esse usui possunt regulae , quas , qui de legendis atque interpretandis sanctorum Patrum scriptis preecipiunt , adcuratius solent , ac diligentius exponere . 4. *Videndum* *est denique* , an ea constans Patris sententia fuerit , num forte quod inconsulta fudit aetas , castigaverit iam facta matuor : propria eadem ipsis , an communis extiterit cum pluribus ? aliaque complura his similia in subsidium vocanda sunt , quae singula perse qui uberior nimis abest ab instituto meo .

SCHOL. Totum hunc locum tractavit unus omnium diligentissime Auctor opusculi *de methodo optima legendorum Ecclesiae Patrum in quatuor partes distributi* , 8. mai. Aug. Vindelic. ann. 1766.

CAPVT VI.

DE SVM MORVM PRINCIPVM

CONSTITUTVIONIBVS.

§. CXCIII.

Principum constitutiones.

Errunt , scio , permulti e nostris , qui mirabuntur , dum inter iuris sacri fontes summorum Principum constitutions relatas legerint . Egregium vero , inquiet , concordiae publicae Magistrum ! nam quid hoc est aliud , quam humana divinis miscendo , aeterni sacerdotium inter et im-

CAPVT VI.

imperium belli causam subministrare ? Sed hos ego , si qui sunt , rogatos velim , ne priscam Patrum doctrinam huius saeculi commentis metientes , Ecclesiae disciplinam ad scholae suee preeiudicia expendant : neve se ea decipi persuasione sinant , quasi nihil umquam ab iis perceptis diversum obtinuerit , quae ipsi parentibus suis , Praeceptoribusque didicerunt . Principum Christianorum non esse nullam in rebus sacris dirigendis potestatem , et *S. Augustinus* nobis auctor est , et nos ipsi alio loco probatum dedimus multis , iisque certissimis tam testimoniis veterum , quam exemplis Imperatorum , Regumque ; quos quidem in Ecclesiastis indulgentissimos Principes nemo audeat in suspicionem usurpatae per sumnum nefarum potestatis non suae adducere . Adeo vero prius illa ac beata aetate nemo fuit , ne ex ordine quidem Clericorum , qui se indui pateretur , nihil ut Principum haec instituta ad se pertinere crederet , ut *S. Chrysostomus* palam confiteretur , christianis hanc esse in ceteris legem preecipuum , quae illos Potestatibus a Deo instituti obedientes esse iubeat . Sero nimis in eam opinionem delapsi sunt mortales , ut aequum putarent maiestatem divinae potestatis vicariam contempnere , quam ut a quoquam sane mentis homine probari possit .

§. CXCIV.

Quatenus hue pertinent?

Nec tamen ii sumus nos , qui civili Regum potestati omnia sine discrimine subiecta esse velimus . Habet enim suos haec Regum , ut illa tam Conciliorum (§. CLXIII.) , quam Pontificum (§. CLXXVI.) Maiestas , divino consilio preecripts limites , quos sit transilire utrique patriter nefas . Non est huius loci , limites isti qui sint , explicatiis dicere . Ut ne tamen nesciamus , quomodo recte hoc loco in ista , quam tractamus , iuris parte uten-

dum

SECTIO II.

dum est, iuvat eum paucis quibusdam, iisque, nisi valde fallar, minime controversis regulis circumscribere.

§. CXCV.

Regula prima.

Prima haec esto: *In causis mere spiritualibus solis utimur regulis Ecclesiae*: idque facimus auctoritate Maiorum, quos exploratum est, ea semper in sententia fuisse, ut crederent, sacrarum rerum administrationem non Imperatori, sed Ecclesiae Pastoribus a Servatore concreditanam fuisse. *Tibi Deus imperium commisit, dicebat Imperatori Hosius Cordubensis, nobis, quae sunt Ecclesiae concedidit ... neque fas est nobis imperium tenere, neque Tu Thymiamatum, et sacerorum potestatem habes Imperator*¹. Aliorum praeterea testimonia suo loco a nobis producta.

Cor. I. Ex hac regula hoc fit primum consequens, ut quas de his rebus pertulerunt leges saeculi Principes, illae vim obligandi non habeant, nisi ab Ecclesia probatae receptaeque. Vid. de Marca *in proleg. pag. 59. seq.*

Cor. II. Evidet autem, si summi Principes de hoc etiam rerum genere leges promulgent, non ut ipsi per se quidpiam decernant, sed ut iudicia Ecclesiae decretaque muniant, executionemque promoveant, an similium etiam legum vim nullam esse putabimus? Minime vero. Nam isthac dum reges agunt, utique suo iure utuntur, cui parere nos plane necesse est. Conf. de Marca *loc. cit. pag. 61.*

SCHOL. Atque haec quidem satis certa sunt. Illud non aequo liquet, quae nomine *mere spiritualium censenda sint. Dogmata* quidem, et *Sacraenta*, et his adjuncti *ritus* hoc nomine continentur. At multis *Ecclesiastica* ne-

CAPVT VI.

negotia, et *spiritualia* eodem iure censentur, quo sit, ut ab iis perinde, atque ab his Principum potestatem penitus removeant. Quod quidem faciunt parum adacutate, et cum magno Regum suorum praecidicio. Exempla in promtu sunt.

§. CXCVI.

Regula secunda.

Alteram habete hanc: *Principum leges, quae de rebus profanis disponunt, sine discrimine laicos aequo, ac Clericos obligant, nisi quatenus eorum aliquem gratia Principis exemptum voluit. Fundamentum regulae est praeceptum Christi*, quo nos Paulo interprete, omnes sublimioribus potestatis non propter iram tantum, sed etiam propter conscientiam subditos esse voluit. Nec hoc praeceptum ad eos dumtaxat pertinet christianos, qui laicorum in numero sunt, verum ad Ministros etiam Ecclesiarum, id quod prae ceteris disertius traditum est a *Ioanne Chrysostomo*, ut appareat, novitiam esse, et parum certis nixam principis doctrinam eorum, qui nobilorem hanc civium partem imperio civili subductam volunt.

Cor. I. Quapropter non recipio id, quod est nimis vase scriptum ab Innocentio III. *in cap. 10. de constitut.* Quae in eam sententiam Gonzalezius *ad cap. 7. eod. commentatus est*, nimis sunt inepta, quam ut mereantur attentionem. Conf. de Marca *lib. 2. cap. 7. §. 8. et cap. 11. §. 2. 3. et 6.*

Cor. II. In causis mere civilibus solum constitutiones civiles Principi attendendas esse recte praecepit eruditissimus Rautenkrauth §. 143. Quae autem his subiecta est exceptio: *Nisi forte Reges et Principes ex peculiari erga Religionem eiusque ministros Clericos affectu, causas quasdam etiam civiles tribunalibus Ecclesiasticis*

¹ Ap. Athanasium in epist. ad solit. vit. agent.

SECTIO II.

vulnerint esse relietas; ea quidem oppido falsa est. Neque enim Princeps, qui exemptionem a foro civili Ministri Ecclesiarum gratiore indulxit, cosdem etiam a legum suarum observatione ob id exēmisse dicendus est. Et tribunalia Ecclesiastica, quae de causis quibusdam profanis ex privilegio iudicant, intuitu causarum huiusmodi non tam Ecclesiastica, quam saecularia tribunalia censenda sunt, civilibus proinde legibus in iudicando adstricta. Lites, quae de appellationibus ad Nuntium Apostolicum Germaniam interdum gravius exercerunt, observationis istius usum perspicue ostendunt.

Cor. III. Aio: Nisi quatenus eorum aliquem gratia Principis exemptum voluit. Quibus verbis id etiam significare volui: exemptiones huiusmodi ex legibus Patrias aestimandas esse, non, quod inepte fieri passim video, ex iure vel Decretalium, vel Romano, nisi his fortasse Regnorum observantie suffragetur. In dubio autem parentum est Regni legibus. Et si de immunitate controversia incidat, Iudicis saecularis ea notio est, non Ecclesiastici. Praecipio haec parum nostris placitura, qui nihil solent probare, quod Pichlerus, Fagnanus, aliquis his similes non docuerunt. Sed mihi prae his omnibus carior est veritas.

§. CXCVII.

Regula tertia.

Ex superioribus duabus fluit tertia: Causas mixtas utriusque ex aequo sacrae ac civili potestati subiectas esse. Ex quo consequens est, ut si quid Reges quad id, quod est in his temporale, disponant, procul dubio obligent. Nihil enim inconcinnius est vulgato illo Scholasticorum dicto: Spirituale tamquam nobilius post se trahit temporale.

§. CXCVIII.

CAPVT VI.

§. CXCVIII.

Regula quarta.

Addo his quartam, veram illam quidem, sed caute ac prudenter adhibendam, ne in abusum abeat: *Quum de conscientia agitur, legesque civiles ab Ecclesiasticis discrepant, has nobis, non illas sequendas esse. Si ve enim consuetudo illa sit, sive constitutio, quae absque mortali peccato observari non potest, abrogandam esse decernit Concilium Lateranense in cap. fin. de praescript. Quod caute dixerim, ac prudenter adhibendam esse hanc regulam, eius vero haec ratio est, quod ipsum adeo Innocentium P. III. illa parum scite in cap. 13. de iudic. usum fuisse, iam dudum doctiores interpres observaverint. Conf. Espen part. 3. Iur. Eccles. univers. tit. 1. cap. 2. §. 14. seq.*

§. CXCIX.

De usu iuris Romani.

Atque haec de civilibus cuiusque Regni constitutio-nibus dicta sunt. Nec illas excludo penitus veterum Imperatorum de Sacris leges, quarum Romani iuri corporis numerum non contennendum exhibet. Sane dubium nullum est, quin earum etiam in Iudicis Ecclesiasticis permagna olim auctoritas fuerit¹. Cooperunt quidem iam inde a Saeculo XI. variis, iisque speciosis interdum de causis vim earum angustiores intra limites coercere Romani Pontifices; nec impide*tamen* potuerunt, quo minus plerisque in Regnis una cum iure canonico in subsidium tacite magis, quam expresse recipieretur. Ex quo ipso fit, ut de auctoritate illa, praeterquam ex usu

Hh 2

et

¹ Vid. Natalis Alexander Sact. VI. cap. 7. art. 2.

SECTIO II.
et observantia , cuius ipsius tamen mira varietas est , vix quidquam pro certo possit atque explorato constitui.

SCHOL. I. Dissidet in multis ius civile Romanorum a iure canonico , quod libris decretalium continetur. Causas dissidii ac progressionis investigavit Auctor *Princip. iur. public. Ecclesiast. cap. 9.* et ex illo Rauttenstrauch §. 139. seqq. Regulas in collisione tenendas alii alias praescribunt. Eas aut referre huc , aut examinare non vacat. Vid. Ill. de Riegger *diss. de orig. iur. Eccles. cap. 5.* ubi eas olim examinavi diligentius. Adde Ever. Ottomem in *praelect. can. 1. ad Boekelmann pag. m. 41. seq.*

SCHOL. II. Praecipuos sacri iuris tam publici , quam privati fontes enarravimus. Sed cave existimes praetor hos nullos esse alios speciales. Sunt enim persaepe sua Ecclesiis iura peculiaria , quae ab his alias ac diversas causas habent. Gaudet Hungaria sua , eaque eximia in sacris libertate duobus praecipue fundamentis innixa : summa nimis , atque independente Regum in temporalibus potestate : ac veterum receptorumque Ecclesiae canonum , legumque comititalium , et consuetudinum Regni inviolabili custodia. Gaudet Germania suis iuribus , iisque vel propriis Catholicorum , ut sunt Transactio Calixtina (§. XCII.) , Concordata Nationis cum sede Romana (§. CVIII.) , aliaque Ecclesiarum , Capitulorumque iura singularia : vid. *Capitul. Caesar. art. 14. §. 1.* vel propriis Protestantium , Bohmer in *Princ. iur. canon. §. 64. seq.* vel demum utrique parti communibus , cuiusmodi sunt iura , quae ex legibus Imperii , inque his praecipue Pace religiosa (§. CXIX.) ac Westphalica (§. CXX.) ducuntur. Atque his nititur nexus Religionis Catholicae et Protestantium per Germaniam , de quo Bohmerus , et nuper Ill. de Riegger exposuerunt.

CAPVT VII.

DE INTERPRETATIONE IVRIS ECCLESIASTICI , EIVSQVE SVBSDLIIS.

§. CC.

Vilitas huius capituli.

Iurisprudentiae Ecclesiasticae duas sunt partes , quarum altera in legibus Ecclesiae scienter interpretandis , altera in causis ac negotiis ad carum normam iudicandis versatur (§. V.). Atque haec procul dubio pars eius nobilior est , utiliorque. Non enim scholae , sed vitae discendum est , omninoque sapienter disputant , qui iurisprudentiam legum esse ad causas in foro obvenientes transferendarum scientiam contendunt. Sed hanc legum apte prudenterque transferendarum scientiam vel nullam esse , vel lubricam valde , valdeque incertam , atque incultam sine *interpretandi scientia* consentiunt viri quique praestantissimi. Quam ob rem utilem me vobis rem acturum putavi , si , quibus haec scientia legibus contingatur , qui busque instrui subsidiis debeat , quam fieri potest , brevissime exposuero.

SCHOL. *Hermeneuticam iuris* duobus libris doce , niti , eleganterque scriptis ita complexus est Christ. Henr. Eckard ut nihil videatur praetermississe , quod ad eam scientiam ornandam magnopere pertineat. Edita est *Ien. ann. 1750. 8.*

§. CCI.

Quid sit interpretatio?

Mens legislatoris ac sententia ex verbis legis recte acceptis deducta , est verus legis sensus. Rationem legis

SECTIO II.

gis voco id, ex quo, cur lex lata sit, intelligi potest. Verum legis obscurae et ambiguae sensum ex verbis eius ac ratione determinare, idem est, quod legem interpretari.

SCHOL. Interpretari non is solum dicebatur olim, qui verborum sensum explanat; verum ille quoque, qui rem quacumque alius quocumque modo tradit. Ex qua verbi ambiguitate, inquit Eckard, ille error natus est, ut rerum magis, quam verborum scientia multi credarent interpretationem contineri Scriptorum, et librorum iuris ... et tum demum se boni interpres officio fungi putarent, si negligitis praesidiis Grammaticis e rebus dictorum sensum querant: §. 16.

§. CCII.

Quotuplex est?

Habet itaque omnis de interpretatione legum praeceptio duas partes. Vnam, que in sensu carum ex verbis: alteram, que ex ratione erundo versatur (§. CCI). Illam Philologicam appello, hanc Philosophicam interpretationem. Est autem Philologiae in interpretando munus duplex, obscura scilicet atque ambigua declarare primum, tum vitiosa emendare, restituere interpolata, ac genuina a spuriiis secernere. Hoc critica praestat, illud Grammatica, unde Philologica legum interpretatio vel Critica est, vel Grammatica.

SCHOL. Non potest ratio legis facile exquiri, nisi perspecto eiusdem litterali sensu. Hic autem nequit erui, ubi corrupta legis, aut interpolata est oratio. Perspicuum est igitur, primum in interpretando locum esse Criticæ, alterum Grammaticæ, postremum Philosophiae.

§. CCIII.

CAPVT VII.

§. CCIII.

Quid extensiva, quid restrictiva interpretatio?

Grammatica sensum canonis ex verbis declarat, vim eius ac potestatem ex ratione ac finali causa, Philosophia (§. CCII.). Enimvero potest hoc evenire, ut vel ratio verbis, vel verba ratione latius pateant. Vnde philosophia interpretatio vel extensiva est, vel restrictiva. Prior tunc utimur, quando ratio, quam verba canonis, latius patet. Semper enim, ut Tertullianus ait¹, quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertineant, quae quandoque similes erunt. Posterior autem locus est, si verba latius ratione patent. Viraque aequitatem respicit, et ex scripto, quod non est scriptum, per ratiocinationem inducit. Legitimis enim ex ratione ac fine canonis conclusionibus eductis, verae eius mentem demonstrat, verborumque asperitatem emollit, dum casus quosdam, qui verbis legis comprehenduntur, excipit: alios vero ad legis dispositionem referri docet, licet verbis legis non designentur. Eckard. §. 36.

COR. Hinc illae sunt interpretandi vulgatae regulæ 1. Posita eadem legis ratione, eadem legis dispositio ponenda est. 2. Cessante legis ratione, cessat legis dispositio. 3. In omni interpretatione præcipua esse debet iustitiae aequitatisque, quam strixi turis ratio. Huc refero illud 4. Ciceronis in oratione pro Cæcina cap. 18. An non, quam voluntas, et consilium, et sententia interdissimiliter intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus in verborum errore versari? Vnde 5. cavillari, non interpretari dicendus ille est, qui sententiam legislatoris adfingit, et conclusiones inde elicere a mente eius alienissimas.

¹ Leg. 27. D. de legibus.

SECTIO II.

mas. Eckard §. 45. Daries tom. I. *obsero. iur. nat. et gent. obsero. 22.*

SCHOL. De regula Hermeneuticae: *favorabilia sunt extendenda, odiosa, restringenda.* Vid. Daries loc. cit. *obsero. 23.*

§. CCIV.

Quid authenticā, quid usualis?

Quae adhibitis Hermeneuticae regulis verum canonis sensum investigat interpretatio, vocatur *Dōctrinalis.* *Authentica* dicitur, quae ab ipso fit auctore legis, et *usualis*, dum sententiam dubiae legis ex consuetudine explicamus. Etsi vero neutra ad species interpretationis recte possit referri, sepe tamen suadere ratio potest, ut interpretatio legis vel a legislatore ipso, vel e consuetudine atque observantia petatur. Quid si enim lex quaepiam ita obscura sit, ita ambigua, ut que illi sententia insit, nullo possit artificio elici? ut enim suae quiske mentis sibi maxime conscius est, ita dubitari non potest, quin ex factis eorum, de quorum voluntate quereritur, ad intelligendam eorum mentem coniectura duci possit. Hac ratione scite *Callistratus* aiebat: *Si de interpretatione legis quaeratur, in primis inspicendum est, quo iure civitas retro in eiusmodi casibus usa fuisset: optima enim est legum interpres consuetudo.* L. 37. de legib.

SCHOL. Conf. Christ. Thomasius in diss. de iur. consuet. et obsero. §. 12. et Eckard §. 37. seq.

§. CCV.

Quid ex analogia petita?

Quoniam multa in Ecclesia negotia sint, nec canonis,

CAPVT VII.

ne, nec observantia satis determinata, hinc fit, ut saepe numero in disciplina iuris Ecclesiastici eius *analogia* in subsidium vocari debeat. Est autem analogia nihil aliud, quam *legis vel observantiae ad negotium lego non comprehensum, ob rationis vel ipsius negotii similitudinem facta rite applicatio.* Est, fateor, lubrica haec, ac saepe fallax interpretandi ratio: nec tamen ideo penitus repudianda. Quod si analogia rationibus nitatur ex natura christiana societatis petitis, et ex historiarum sinceris monumentis aperte probatis, si ducatur ex principio, quod vel ex ipsa negotii natura fluit, vel a viris Ecclesiasticarum rerum peritis, nisi nihil esse in his certi velimus, non potest non pro explorato recipi: si praeter ea his momentis exempla iungantur ex priore rerum memoria petita, aut valde fallor, aut cur argumento ex ea ducto nihil inesse ponderis ad persuadendum existimem, nulla ratio est.

COR. I. Duo tamen in hoc genere cavenda sunt. Vnum est, ne si negotium, de quo disceptatur, diserta canonis vel observantiae definitione iam satis determinatum est, ab ea putemus discedendum, nisi forte aliunde liquido constiterit, mutatum esse statum Ecclesiae, mutatum canonicae doctrinae sistema, nec quae antiquioribus canonibus sancta sunt, nostris temporibus apta esse.

COR. II. Alterum, ne dispositionem canonis vel observantiae ad negotium quodpiam transferatur, aliis prorsus rationibus subinxum. Vbi enim nulla est rationum similitudo, nullus etiam analogiae iuris locus esse potest.

SCHOL. Conf. Eckard in *Hermeneut. Iuris* pag. 23. et 419. seqq. Nettelblatt diss. de decisione casum secundum analogiam. Hal. 1750. Io. Iac. Hoefleri *Iurisprud. analog. fundamenta.* Altorf. 1742.

§. CCVI.

Criticae interpretationis necessitas.

De critica legum sacrarum interpretatione priore loco dicam (§. CCII. Schol.). Eius in iure nostro usum esse haud magnum qui ita contendunt, ut pro certo adfirment, satis illi hoc suo iudicio ostendunt, modicam se, aut certe perfunditoriam in libris iuris nostri interpretandis operam collocasse. Non memorabo nunc, quod elegantiori doctrina viri norunt omnes, cultioris iurisprudentiae Ecclesiasticae initia ab eo tempore petenda esse, quo Antonius Augustinus aliquie pauci eruditonem viri laudemque aemulati, ad intelligentiam canonum, historiae criticaeque studia conferre cooperant. Etsi enim hac una re, criticae quanta sit in his disciplinis necessitas, ostendere perspicue possim, tamen hoc exemplo non utar. Libri ipsi, quibus hoc, quo utimur, iuris nostri corpus constat, tot nobis, tamque aperta argumenta suppeditant, nihil ut si facilius, quam huiusmodi de opinacionis futilitatem commonstrare.

§. CCVII.

Ex libris iuris probatur.

Nam quod est tandem genus vitii, in quo corrigendo criticae peritus interpres versari debet (§. CCII.), cuius non multo plura in his libris exempla exstant, quam vel prudentiores cupiant, vel disciplinis nostris expediat? An enim desunt in decreto Gratiani mendosae lectiones? (§. LXIII.) An Raymundi de Pennaforte non est manifesta interpolandi licentia? (§. LXX.) An collectio Gratiani, ex qua in decretalium libros complura migrarunt, spurii fictisque monumentis non re-

CAPVT VII.

251

refertissima est? (§. LX.) Haec sane ita in promptu sunt, ut non tam de probanda criticae interpretationis necessitate, quam de inveniendis tradendisque subsidiis solliciti essent viri sapientes, quorum ope emendari vitia tollique possent.

§. CCVIII.

Adeundi sunt fontes.

In his ego primum facile locum dederim fontibus, e quibus fide inscriptionum deprompti esse canones feruntur. Neque enim hos ipse inspexit Gratianus (§. LVIII.), eaque de causa persaepe lapsus esse, dudum a perspicacioribus observatum est. Eadem est decretalium a Raymundo collectarum ratio. Nam et hic frequenter non modo mendax est, verum alienam etiam a mente Autoris sententiam exhibet, quam refellere inspecto fonte nullius negotii est.

SCHOL. Gratiani in hoc genere lapsus innumeri sunt. Exempla duo, sed apta ad praesentes mores dabimus. Ait Gratianus caus. 2. quest. 6. can. 34. *Si ex consensu partium iudices electi fuerint, etiam a pauciori numero, quam constitutum fuerat, licet provocare.* Est hic canon decimus Concilii Carthaginensis III. ap. Harduin. tom. 1. Concil. pag. 962. Sed mendose descriptus. Etenim in fonte, adiecta negandi particula ita legitur: *Non licet provocare, quam lectionem manuscriptorum Codicium auctoritas confirmat, ut testatur Ian. a Costa in comment. ad decretal. pag. 266.* Porro canone Concilii Agathensis 32. decretum est: *Clericus ne quemquam praesumat apud saecularem iudicem Episcopo non permettere pulsare: sed si pulsatus fuerit, respondeat, non proponat.* Refert hunc canonom Gratianus caus. II. quest. 1. can. 17. sed in hunc modum: *Clericum nullus praesumat apud saecularem iudicem, Episcopo non*

li 2

per-

permitente , pulsare : sed si pulsatus fuerit , non respondeat , vel proponat . Ex quibus evidens est , non modo a sententiâ Concilii Agathensis quantum distet Gratianus , verum etiam a disciplina saeculi sexti , quo ea Synodus celebrata est , ut constat tam ex cap. ex novellis Iustiniani constitutionibus 79. 83. et 123. cap. 21. , quam ex canone undecimo Concilii Epaonensis , quem Sirmundus exhibuit in haec verba : *Clerici sine ordinatione Episcopi sui adire , vel interpellare publicum iudicem non praesumant : sed si pulsati fuerint , sequi ad sacercale iudicium non morentur.*

SCHOL. II. Vtrum legatum rei alienae valeat iure canonico , vetus est , et anceps disceptatio ob cap. 5. de testam. in quo huiusmodi legatum improbari videtur . Credidit Vinnius , Pontificem opinionis errore deceptum existimasse , rei alienae legatum legibus Romanis ita sustineri , ut eam rem dominus etiam invitus iusto pretio alienare cogatur in comment. ad §. 4. Inst. de legat. n. 2. Sed non si fuit Gregorius M. in quem tam supinac ignorantiae legum Romanarum suspicio cadere possit . Alii aliter expedire ambiguitatem capituli tentarunt , quae penitus evanescit , si ad fontem redreas epistolam scilicet Gregorii M. quartam libri septimi , id quod liquidissime ostendit Espenius in dissert. in quinque libros decretal. §. 4. Similiter heredis institutionem alterius arbitrio non recte committi , iure civili expeditum est . At Innocentius III. generatim cuique testatori permisso creditur , ut extremam suam voluntatem in alterius dispositionem conferat in cap. 13. de testam. quam interpretationem fictam esse ex fonte ostendit Lud. Thomassinus part. 3. lib. 2. cap. 47. §. 7.

Consulendae vetustiores collectiones.

Ac fontes quidem ipsos , quando id fieri potest , ut omnino interpres explorent , ego vehementer suaserim . Neque tamen non utiliter antiquiores , seu canonum , seu decretalium collectiones , illas cum primis , quae propiores origini , veluti rivuli fonti suo viciniore , puriores minusque inquinatae esse solent , consultet . Nam ut Gratianus fere nihil suum habet , sed omnia ex Ivo- ne , Burchardo , et his antiquiore Isidoro Mercatore de- scriptis (§. LVIII.) , ita Raymundus cuncta pene anti- quis decretalium collectoribus debet (§. LXVII.) , hoc illis inferior , quod quas illi integras , ac plerumque sin- ceras decretales adferunt , hic mutillas , discerpas , varie- que interpolatas exhibeat (§. LXX.) , ex quo ipso fa- cile potest intelligi , quid in expungendis Raymundiani codicis naevis commodi adferre possint solerti ac docto interpetri .

SCHOL. Ac de Gratiano quidem multis id exemplis ostendit Antonius Augustinus de Emend. Gratiani lib. 1. In Gregorii vero IX. compilatione exemplum est luculentum in cap. 6. qui fil. sint legit. cuius tot sunt apud Raymundum vitia , ut verus eius sensus , nisi re- substituta ex veteri collectione , quae exstat apud Harduin. tom. 6. part. 2. pag. 1819. genuina lectione , intelligi omnino nequeat . Conf. Eckard. §. 316. 329. Espen cit. diss. §. 3.

Conferendi codices MSS.

Codices quoque manu exarati vocari in subsidium nonnumquam commode poterunt . Vitia scripture , quae

aduc Decretum Gratiani deturant, non esse omnia Gratiani vita, sed multa in illud post deinde communia veterum monumentorum fato irrepsisse exploratum est (§. LXIII.). In huiusmodi vero emendandis vitiiis de usu scriptorum codicum non est, quod dubites. Lubrica est, non diffiteor, persaepe emendandi ratio, quae ex scriptis codicibus petitur. Nam horum ipsorum interdum lectio mire variat. Verum hacc ipsa lectionis varietas non tantum locum esse depravatum indicat, sed et ad veram eius sententiam perspicciendam permultum prodesse potest. Quo circa varias canonum et versiones, et lectiones, non esse nobis temere negligendas prudenter monuit *Espinus*.

SCHOL. Exemplum esto in *caus. 3. quæst. I. can. 3.* Ex huius canonis depravata lectione novum nobis veteres interpretes remedium in forum intrudebant, quo etiam adversus tertium quemcumque rei per violentiam ablatae possessorem tuti essemus. Inducti in eam sententiam sunt verbis: *violentiam maiorum*: ignari scilicet corruptae scripturæ, pro qua restituendum fuit, vel *violentia maiori*, ut quidam habent codices teste Zieglero in *diss. ad cap. redintegranda cap. 2.* vel ut est in codice regio Berolinensi, *violentia malorum*, Bohmer in *not. ad cit. can.* pura ac genuina lectione recepta, interpretatio vulgata ruat necesse est, ut observat Bohmer *diss. de var. decret. Gratian. fortun. §. 20. not. (a).*

§. CCXI.

Adhibenda Critica scientia.

His rite praesidiis instructum canonum interpretem, si ad haec industria adhibuerit, et quandam in iudicando solertia, leviora haec in texu menda, depravationesque haud valde morabuntur. Verum ingenii maioris, cultiorisque iudicii, solidiorisque etiam doctrinæ opus

opus est, vera monumenta presertim vetustate commenda data a falsis discernere. In huiusmodi disceptatione ea, quæ dixi, emendandæ lectionis subsidia nondum sufficiunt. Omnes interdum *Criticæ artis*, ac *Diplomaticæ* vires admovendæ sunt, ut, quid verum, quid falsum sit, at sublestæ fidei, decernere licet. His scientiis, qui ius sacrum interpretaturi sunt, carere nullo modo possunt: nisi forte nihil nostra refert, acta Conciliorum, Patrumve scripta cuiusmodi sint; nihil, spuria sint, an proba, Pontificum Principiumpque diplomata. Atque utnam non se tam facilem in admittendis apocryphis præbuisset schola recentior. Concinna utique, plana, expeditaque Iurisprudentia uteremur, quæ nunc inornata, secum ipsa pugnans, implicatissimaque deprehendit.

SCHOL. In documentorum autem, ut factorum examine, duo sunt ex aequo fugienda vita: nimiae alterum ac superstitiosæ creditulari, criticae alterum intemperantis ac temerariae. Nam conjecturis indulgere nimium, et sponte ne lucem video, oculos claudere, par mihi insipientia videtur. De artis Criticæ utilitate in Iurisprudentia, deque boni critici officio eleganter præfatus est Joan. Gottl. Heinneccius observationibus Corn. van Bynkershoek. Adde huic Laur. Moshem. *Orat. de eo, quod nimium est in studiis criticis.* Honor. a S. Maria *Animadversiones in regulas et usum criticis.* Venet. 1768. Fleurius in *Hist. Eccles. diss. 4. §. 7. et diss. 9. §. 21.*

§. CCXII.

Interpretationes Grammaticæ.

Sed de Philologicae interpretationis parte illa, quæ in genuinis fictisque scriptis iudicandis, ac vera canonum indaganda lectione versatur, iam etiam nimium fortasse disputatum est. Alterum est genus, quod interpretationem Grammaticam appellavi; quæ quidem omnis in hoc

sita est , ut verum canonis ex verbis sensum investiget . (§. CCII.) Quod fit , vim verborum ac potestatem declarando : orationis totius structuram dijudicando : ad fundendaque luce iis , quae obscura atque ambigua videbuntur . Praecepta eius duplici generi continentur . Quae-
dam enim *communia* sunt omnibus libris , et ob id legibus etiam , quibus Ecclesia Christiana utitur , intelligendis recte adhibebuntur : Alia sunt *specialia* . De illis *Logica* exponit . *Hollmannus* ceteris diligentius ea exposuisse existimo ¹ . Haec vero ex natura et indole iuriis sacri , ex materia illius , ex modi , quo collectum est , studiosa consideratione colligi debent .

SCHOL. Conf. Eckard. §. 21. 25. Grammaticae interpretationis usum praestantiumque , luculenta prolusione exaravit acutissimus Ernesti . Exstat inter opuscula eius critica pag. 219.

§. CCXIII.

Subsidia. Notitia linguae.

Ex his apertum esse reor , ut in Romani iuriis interprete latini sermonis notitiam desiderant non ieiunam illam ac superficiariam , verum talem , quae dicendi varia genera perspecta habet atque cognita , diversos eorumdem verborum significatus , et ut ita dicam , aetates observat ; ita nec iuris canonici interpreti eam esse negligenter colendam . Eamdem enim utroque in iure rationem esse , omnes , qui quidem de his rebus prudenter iudicare possunt , uno ore confitentur .

SCHOL. I. Ita lex dioecesana proprie quid est aliud , quam ius omne , quod Episcopo in sua Dioecesi competit ? Ioannes autem Hugotio , vetus decreti Gratianei interpres , invenit legem quamdam dioecesanam speciem , quae non omne ius Episcopi continet , sed illud tantum , quo

¹ *Pbilos. ration. part. 3. cap. 2.*

quo exigit aliquid ab Ecclesiis potest , cathedralicum puta , vel synodaticum , vel aliud his simile : quan Hu-
gotionis distinctionem primus omnium Honorius III. pro-
bavit ac sequitus est in cap. 16. de offic. iud. ordinar.
Vid. Ian. Costa in comment. ad decretal.

SCHOL. II. Hinc , quod hanc verborum explanatio-
nem concernit , usum egregium praestare possunt Di-
ctionaria iuridica , et in his Barnabae Brissonii opus incomparabile de verborum , quae ad ius civile pertinent ,
significatione . Vicit vocabularium iuriis utriusque , Hiero-
lexica Macri et Rechenbergi , Du Cangii glossarium
mediae et infimae latinitatis . Porro etiam *Versones* ca-
nonum : *Nota* et *Animadversiones* eruditorum viro-
rum , *observationesque* : cum primis vero diligens et ad-
sidua scriptorum Ecclesiasticorum ex omni aetate ledio:
ut enim sua cuique sacculo ac propria loquendi ratio ,
ita perspecta canonis cuinsdam auctorisque aetate , illi
prae ceteris consulendi erunt , qui eadem aetate vixerunt ,
ut scite praecipit Bohmerus *Exercit. 3. ad Pandect.*

§. 9.

SCHOL. III. Ex quo porro evidens est , quantae vel
hanc ob causam utilitatis sit *Historia litteraria* scriptorum
Ecclesiasticorum . Eam e recentioribus Caveus , Odi-
nus , Du-Pinius , Ceillierius , Nourius excoluerunt di-
ligentius .

§. CCXIV.

Scientia rerum subiectarum.

In linguae autem Latinae notitia quin praincipiam
Grammaticae interpretationis vim sitam esse dico , nul-
lum illi a rerum ipsarum scientia adiumentum accedere
non disputo . Tametsi enim qui sermonis facultatem non
improbabilem sit adeptus , nisi etiam rerum , de quibus
agitur , scientia instructus sit , ineptus est , dum a se
illis vel intelligi posse , vel explicari speret . Hinc au-

SECTIO II.

tem hoc perspicue conficitur, ut qui ad iuris canonici explanationem se conferre volent, id ante operam dent, ut ab earum rerum cognitione ne sint destituti, in quibus rebus docendis, explicandis, illustrans versabuntur.

SCHOL. Harum autem rerum vis maior est, quam vulgo homines vel sciant ipsi, vel alii credant etiam illi, qui sibi nonnihil in hoc genere adrogare laudis posse videntur. Nec enim oppido falluntur, qui iurisprudentiam Ecclesiasticam scientiam esse opinantur satis per viam, neque admodum difficilem: cuiusque se vel tri duo, si velint, consultos profiteri possint. Quin ego sic censeo, non aliam esse facile iuris totius partem, quae cum hoc duci in comparationem possit. Requirit enim praeter disciplinae sacrae amplissimam notitiam, Iuris etiam Romani scientiam non vulgarem: *Espen in dissert. in ius canon. noviss. in append. Disciplinam Feudorum proponendum universam Car. Ferdin. Hommel in programm. de iure canonico ex German. legib. et feudal. explicando:* Deinde plerorumque Europae populorum Leges et Consuetudines: *Vid. Eckard in Hermeneut. iur. §. 334. seqq.* Glossatorum item veterum expositiones ac sententias, quae in *Scriptis Gregorii IX.* utramque paginam faciunt: *Ever. Otto in praelect. prim. ad Boekelmannum*, aliaque permulta, quae quoties expendo, non tam mirari soleo, tam paucos esse in tanta multitudine eximios in hoc genere viros, quam esse tam multos, qui idoneam iuris scientiam nondum adsequunti, et tenui admodum Philosophiae et Scholasticae Theologiae notitia imbuti, Diis hominibusque invitis interpretandum canonum provinciam invadunt.

§. CCXV.

Notio librorum iuris.

Insignem porro utilitatem habet, naturam atque indo-

CAPVT VII.

dolem librorum, e quibus corpus iuris nostri coailor, prius diligenter expendisse, quam ad eorum interpretationem accedimus. Ita sane expeditior collectionis decretalium *Gregorii IX.* futura est interpretatio illi, cui perspectum erit, illam, ex constitutionibus Pontificum, ilisque non raro mutilatis, et in partes sectis constare: inesse illi non tantum leges generales, verum etiam *Scripta*, *Decreta*, *Interlocutiones*, *Privilegia*, opiniones privatorum, quorum omnium ut natura varia, ita varia est interpretatio. Quod ipsum de *Gratiani* decreto multo etiam manifestius est.

§. CCXVI.

Recursus ad fontes.

Permulum quoque interpreti proderit, ut in restituenda genuina canorum lectione (§. CCVIII.), ita quoque in vera eorumdem sententia investiganda, si fontes diligentius consuluerit. *Gratiani* enim satis constat frequens hoc esse vitium, plures in unum canones conflare, unum contra in plures tamquam diversos distractare diversisque locis describere (§. LXIII.). *Raymundi* vero maior etiam in hoc genere audacia fuit (§. LXX.). Quantum vero ad loci cuiusdam intelligentiam conferat, ea quae antecedunt, quaeque consequuntur, non esse a suo corpore sciunda; quantum contra eidem officiat divisorum inter se caputum inepta quasi conglutinatio, non est, ut ego moneam. Quoniam itaque ex fonte constare facile possit, qui canones male distracti rursus sint coniungendi, quaeve perperam consulta dissuenda, et suae origini ac loco restituenda, in promptu est, operam in his explanandis perdere interpretes sine adsidia fontium inspectione. *Espen tratt. Histor. canon. part. I cap. 3. §. 6.*

SCHOL. Ita Gratianus, dum canonem vicesimum
Kk 2
quar-

quartum Concilii Milevitani ann. 416. celebrati in duas partes distractum retulit *caus. 2. quæst. 6. can. 19. 33.* ea distractione non modo obscurum reddidit sensum canonis , verum falsae etiam interpretationis occasionem præbuit , ut docuit Espen *cit. tract. part. 2. cap. 3. §. 10.* et deinde Berardus *tom. 1. pag. 217.* Similiter Raymundus dum *cap. 5. de for. compet.* tertia compilationis in tres partes distractix , sensum ita turbavit , ut nisi compositis rursus partibus , erui nullo modo posset. Espen *cit. tract. part. 8. cap. 1. §. 5.*

§. CCXVII.

Ratio legis quotuplex?

Atque haec de Philologica Ecclesiastici iuris interpretatione haec tenus. Deinceps exponemus de Philosophica , cuius summum officium hoc est : rationem investigare canonis , de cuius vi ac potestate queritur , et ex ea , quid auctori propositum fuerit , insta consequentie colligere (§. CCII.) Rationes vero legum sacrarum omnes , aut in ipsa , quæ inest actionibus , honestate vel turpitudine , aut in Ecclesiae christianaे natura ac fine continentur : aut demum in causis quibusdam externis , rerumque , locorum , temporum et personarum adiunctis latent. Illas *internas ac morales* , has vero *externas ac historicas* vocabimus. Earum si quia legibus ipsis expressa est , *legalis* , alioquin *doctrinalis* dicitur. *Arca-næ sum* , quas celari , seu publica Ecclesiae , seu legislatoris privata utilitas depositit.

SCHOL. Conf. Ickstadt *Medit. prælim. de stud. iur. cap. 1. §. 15. seqq.* Ill. Daries *observat. iur. nat. et gent. tom. I. observat. 21.* Ignat. Mulzer in *præcog. iurispr. Eccles. §. 17. seqq.*

§. CCXVIII.

§. CCXVIII.

Vnde ducatur?

Principia igitur , e quibus Ecclesiasticarum legum ratio ducitur , sunt I. leges ipsae. Rationes legales saepè haud valde probant. Tum II. actionum moralitas interna. III. Ecclesiae christianaë status. IV. Occasiones latarum legum , mores , ac cetera christiani populi instituta. Ex quo non est intellectu difficile , quibus scientiarum praesidisi imbutum esse oporteat interpretem , qui philosophari in iure explicando volet.

§. CCXIX.

Hinc necessitas iuris naturae.

Quod si Philosophiae præcipuum aliquem in his locum dedero , nihil vereor , ne id fecero , quod res est. Non ego nunc vel de *Logicae* dicam , vel de *Metaphysicæ* necessitate , quamquam his disciplinis non præclare imbutus adolescens perridicule facit , si se in iurisprudentia cum laude versari posse existimet. Sed profecto *Philosophia morum* , et *naturalis iuris doctrina* carere nullo pacto possumus. Primum enim *morales legum causas ac rationes* unde , nisi e iuris *Philosophia* , petemus? (§. CCXVIII.) Sive autem de legibus ferendis , sive interpretandis iis applicandisque res est , id ante omnia videndum est , ne quid adversum naturae præceptionibus admittatur : huius vero deliberationis nulla esse facultas potest sine solida legum naturalium intelligentia. Sed et consuetudo a naturali honestate sciunta ab omnibus reiencia præcipitur , et dispensationi in his quidem , quæ sunt in canone arbitraria , locum esse aiunt , non etiam in ea parte , quæ naturae neces-

SECTIO II.

sitate continetur. Pars deinde illa Iurisprudentiae naturalis, quae ex natura ac fine societatis iura ducit et obligations, ad societatem Christianorum prudenter applicata dici vix potest, quam insignem usum habeat. Verissime autem *Auctor principiorum iuris publici Ecclesiastici* monuit, antequam principia iuris naturalis applicantur statui Ecclesiastico, enixe curandum esse, ut rerum idear, quibus ista applicatio velut basibus innititur, sint rellae ac genuinae. Nam ubi in primis ideis occurrit deceptio, non possunt non inepte applicari principia et sequelas iuris naturae.

SCHOL. Conf. Daries tom. I. obser. iur. nat. et gent. observ. 9. Illustriss. de Martini de leg. natural, §. 243. Auctor princip. iur. publ. Eccles. cap. 17. et prae ceteris Vir Clar. Ioan. Endres in diss. de neces. Iurisp. natur. cum Eccles. nexus, et illius in hac usu. Exstat in Schmidtii Thesaur. iur. Eccles. tom. I.

§. CCXX.

Et iuris civilis publici universi.

De iure autem publico civitatum quid dicam? cuius tam est aperta in Ecclesiastico iure necessitas, ut dignitatem huius ac praestantiam, qua se hodie principibus etiam viris commendat, ex illius potissimum cum Iurisprudentia sacra coniunctione repeti oportere, peritissimi viri existimant. Huius nempe sive negleculi, sive ignorantie, sive utraque de causa, pernitsiosa in scholas nostras irrespit doctrina de tuenda adversus legem subditorum libertate, et quae ex hac prodiit effraenis quedam de legibus penalibus sentiendi licentia. Eademque causa nobiliorem civium partem, quae clero constat, a debito legibus Regnorum obsequio absolvimus: Iurisdictioni Principum subduximus: onerum communium societate exemimus: gravissimorum criminum reis

CAPVT VII.

reis gratiam religionis quadam specie fecimus: subditos non necessaria contributione oneravimus: aliam in regna Rempublicana solo clero constantem inducimus, quae suis legibus vivat: suo utatur tribunal: aetario proprio gaudeat: bona, praedia, castella possideat: in quae, patriae nihil iuris ne in summa quidem necessitate sine eius Rempublicae adsensione competit. Postremo huc delapsi sumus, ut, quod est diu horridum, absolutos fidei religione subditos aduersus proprios Reges armis induere pium putaremus. Atque haec cuncta dum ita in promtu sint, et in disceptionem vocari nullo modo possint, mirari tamen audeat quispiam, studiosos suea publicaque salutis Principes fidelioribus manibus culturam doctrinæ commisise, qua tempore tam longo, tanto cum rerum publicarum exitio, tam insigniter abusi sumus.

§. CCXXI.

Tum et particularis Regnorum.

Adiungendum huic est studium quoque *iuris publici particularis* cuiusque Regni. Qui ius Ecclesiae Germanicae tractare volet, fallitur utique vehementer, si se id praestitum laudabiliter opinetur sine erudita quadam legum Imperii, et observantiae publicae cognitione: ex qua illud praecepit, non ex omnibus Iurisprudentiae Ecclesiasticae fontibus hauriri oportere apud omnes in confessio est (§. CXCIX. Schol. II.).

§. CCXXII.

Historiae et Antiquitatum Eccles.

Iacobum Cuiacum Principem in Iuris scientia virum dicere ferunt solitum, se historia tamquam aureo hamo in iure civili piscari, abditaque scrutari, et e tenebris in

SECTIO II.

in apertam lucem trahere. Quo dicto summus hic Iurisconsultus , historiae in legibus Romanis intelligendis necessitatem significabat. Quod ipsum quidem , data ut aiunt opera , tam firmis ad persuadendum argumentis *Baldinus* , *Schultingius* , *Barbeyracius* demonstrarunt , ut desipiat , qui alter sentiat. Quod si vero nemo in iure Romano cum laude versari potest , nisi qui juris illius origines investigare , observare mutationes , ius novum ab antiquo distinguere , occasiones latarum legum notare , et perspicere Reipublicae variam constitutionem dicit , quorum sane nullum ingenio fangi , vel ratione iudicari potest , sed ab exalta antiquitate historiae que notitia peti debet ; quo pacto quis in iure Ecclesiastico felices progressus facturus est , nisi cum illius studio coniungat testem illam temporum lucem veritatis historiam , et antiquitatum notitiam , de qua præter *Franc.* *Florens* atque *Espinum* eleganter *Bohemus* ac *Brunquell* exposuerunt ? Historiam vero et Antiquitates requireo , maxime quidem Ecclesiae Christianae. Sed nec illae tamen populi Hebrei prorsus ab hoc studio sciungi possunt. Et historiae sacre tanta est cum profanis populorum historiis coniunctio , ut vel ex ipsa Pacificationis religionis causa in Germania initiarum historia aperatum est.

SCHOL. I. Scriptores Historiae Ecclesiasticae alii veteres sunt , ut Eusebius , Ruffinus , Socrates , Sozomenus , Theodoretus , alii , de quibus Vossius et Mabilinius . E recentioribus laudantur præ ceteris Fleurius , et Natalis Alexander.

SCHOL. II. Antiquitatum Iudaicarum Scriptores recessu in Bibliographia antiquaria Fabricius . Ius Hebraeorum docte explicat Michaëlis . De antiquitatibus Ecclesiae Christianae præter innumeros , qui partem eorum quandam , aut singularia capita scriptis suis illuminant , egregie meriti sunt Lud. Thomasinus in veteri,

^x Vid. Eckard. Hermen. iur. pag. 258.

CAPVT VII.

ri ac nova Ecclesiae disciplina tribus voluminibus descripta , Iosephus Bingham , Mamachius , Palestinus , et fortasse aliij.

§. CCXXXII.

Chronologia et Geographia sacra.

Chronologiae porro ac Geographiae sacrae notitia ad iuris Ecclesiastici studium utilissime adhibebitur. Canones enim , ut inter omnes constat , disciplinam populi christiani exhibent. Hanc autem pro diverso temporum statu diversa fuisse , nec ubivis locorum eamdem , testissimum est. Ex quo efficitur , ad eruendam veram canorum aut capitulorum sententiam , rationesque investigandas , per necessarium esse interpreti non modo aetas singulorum habere perspectas ; verum etiam scire , quo quae loco , et inter quos negotia peracta sint , ne ritus , mores , instituta , quae in Ecclesiis quibusdam speciatim obtinebant , ita accipiamus , quasi apud omnes Ecclesias peraeque custodita fuissent : quod imperite factum a superioribus interpretibus , *Franciscus Florens* inter praecipuas corruptas iuriisprudentias Ecclesiasticae causas connumerabat. Ex his alterum *Chronologias* , alterum *Geographiae* notitia commodum adferre potest , qui sunt duo quasi ocelli historiae , quorum altero si orbetur , lucea , utroque extincto , eocca fit prorsus , ut aiebat *Vossius*.

SCHOL. Historiam litterariam Chronologiae satis plenam dedit Fabricius in *Bibliographia antiquaria cap. 7.* Scriptores vero Geographicos recenset Struv. in *Biblioth. Histor. cap. 25.* et Lenglet du Fresnoy in *catalog. auctar. method. Histor. adiect. pag. 17.*

Historia Iuris Ecclesiastici.

Inter alias historiae partes iurisconsulto cum primis necessariis, *historiam quoque litterariam iuridicam*, et *historiam iuris*, seu *legum Ecclesiasticarum* reputo (§. XXXV.). Sed hanc ego adhuc inter desiderata refero. Nam qui hoc nomine inscripti feruntur libelli, partem historiae illius aliquam explicant fortasse; integrum profecto absolutamque historiam non explicant. Sunt autem historiae huius scriptores in duplice classe. Alii enim utramque civilis et canonici iuris historiam, alii hanc ab illa seorsim tradiderunt.

I. AD PRIOREM CLASSEM PERTINENT

- 1 Sam. Rayher in *Historia universalis*. Lubec. ann. 1708. 4.
- 2 Burchard Gottl. Struve in *Historia iuris*. Ienae ann. 1718. 4.
- 3 Ioann. Adam. Kopp. in *Historia iuris*, quo hodie in Germania utimur. Marp. ann. 1750. 8.
- 4 Aug. Helfeld. in *Historia iuris Germanici*, et *Canonico-Pontifici*. 1741. 8.
- 5 Ioann. Christ. Rudolph. *Schedium universalis Historiae legum in Germania vigentium*. Erlang. ann. 1758. 8. *Edit. Germ.*
- 6 Ioann. Gottl. Heiniccius in *Historia iuris ciuilis Romani ac Germanici*. Argent. ann. 1765. 8.
- 7 Ioann. Henr. Christ. de Selcow. *Historia iuris extranei et domestici in Germania vigentis*. Brunsvici 1767. 8.
- 8 Dan. Nettelbladt *Introduct. in Iurisprudentiam positivam*. Hal. ann. 1761. 8.

IN

II. IN CLASSE ALTERA PRAECIPVI HABENTVR

- 1 Petrus de Marca de *veteribus canonum Collectionibus*. Exstat inter opuscula edita Parisiis, ann. 1618. 8.
- 2 Gherar. van Maastricht *Historia iuris Ecclesiastici*. Hal. ann. 1719. 8.
- 3 Ioann. Strauch. *Exercit. canon. de origine, libris, neconon auctoritate iuris canonici*. Exstat inter Exercitationes canonicas editas Ienae, ann. 1673. 4.
- 4 Caspar Ziegler *dissert. de ortu et progressu iuris canonici*. Praemissa est Instit. Lancellotti. Wittemberg. ann. 1669. 4.
- 5 Zeg. Bern. van Espen *Tractatus Historico-Canicus*, *scholia in omnes canones Conciliorum exhibens*. Lov. ann. 1692. Exstat inter opera iunctim edita.
- 6 Georg. Henr. Ayrer de *Collectionibus iuris canonici tum veteris, tum recentioris*. Exstat in opusc. tom. 1. pag. 63.
- 7 Ant. Arrighius in *Acroasibus quatuor de Iure Pontifici*. Patav. ann. 1728.
- 8 Ioann. Doujat *Praenot. canoniar. Venet.* ann. 1748.
- 9 Ioann. Georg. Pertsck *Historia iuris canonici*. Lips. ann. 1758.
- 10 Greg. Zalwein de *Collectionibus iuris Ecclesiastici et novi. Salisb.* ann. 1759.
- 11 Ill. de Rieger *Inst. iuris Ecclesiast. part. 2. Wind.* ann. 1770.
- 12 Ignat. Mulzer *Historia legum Ecclesiasticarum positivarum*. Bamb. ann. 1772.
- 13 Ant. Schmidt *Instit. iuris Ecclesiast.* tom. 1. Heidel. ann. 1771.
- 14 Christ. Wilh. Franc. Walch. in *Historia Conciliorum* pag. 37. seqq.
- 15 Arch. Bower. in *Historia Pontificum Romanorum* pag. 12. no-

SECTIO II.
norum tom. 4. in praefat. Quae pene integra ex Sal-
monio descripta est.

§. CCXXV.

Historia Iurisprudentiae litteraria.

Historia Iurisprudentiae litteraria, librorum primum, deinde Auctorum iuridicorum notitiam subministrat: postremo de origine, progressu, arte, ac veluti actibus singulis huius ipsius disciplinae exponit. Atque ea non ad ornatum doctrinae tantum, verum etiam ad eius perfectionem pertinet. Nam ut in libris delectus adhibendus est, ne indecisis ineptisque legendis opera et tempus, quod melioribus impendi poterat, inutiliter ac saepe cum iactura bona mentis perdantur: ut non utile tantum, verum etiam perutile est libri, quem lectrus es, bona malaque, totamque veluti conformatio- nem habere cognitam; ut demum illustribus magnorum virorum exemplis ingens inesse solet ad studia incitamen- tum: ita turpe est, cuius ipse pars est, Reipu- blicae historiam, artisque quam profleris, instrumenta ignorare. Sed et sapere si voles, mature discas, idque periculo non tuo. Cave autem librorum Auctorumque notitiam erudito dignam homine eam esse putas, quae titulorum, annorum, editionum, formarumque omnis ge- nericis memoria continetur. Etenim hanc ego scientiam, Hommelii verba sunt, si cetera desint, vitiosa nuce non emerim. Contenta librorum tenere, eorumque usum et praestantium scire debemus: neque in hac ipsa re ni- vium temporis colloquare. Si quis enim re vel optima ab- utatur, nullo modo probo, neque tenet is auream et toties laudatam ab Aristotele mediocritatem. Unde par- cius laudandas puto edaces illas sine ingenio, at hu- mano tamen capite natas, bipedesque sineas, quae adeo

CAPVT VII.

269

adeo se immergent litterature, ut necessaria negli-
gant, et praeter titulos librorum nihil omnino sciunt;
in litter. iur. proleg. §. 7.

SCHOL. In addiscenda vero historia litteraria iuris-
prudentiae, usui esse possunt Bünemannii *Historiae lit-
terariae iuris primas lineae. Hannov. ann. 1750.* 8.
Eisenharti *Institutiones historiae litterariae. Helmst.
ann. 1762.* 8. Heumannii *Apparatus iurisprudentiae
litterariae. Lips. ann. 1733.* 8. Hommelii *Littera-
ria iuris. Lips. ann. 1761.* Nettelbladt *Initia Histo-
riæ litterariae iuridicae universalis. Hal. 1764.* Li-
penii *Bibliotheca iuridica*, et que huius veluti com-
pendium est, *Selecta Bibliotheca Buderi. Per multum ve-
ro etiam ad meliores generis libros ab aliis discernendos
illud superiori sacculo ortum eruditorum institutum con-
fert, quo non solum libros cum primis recentissimis editos
recurrent, eomunque argumenta rationemque commemo-
rant, sed etiam sua saepe de virtutibus vitiisque iudi-
cia interponunt; quea docta percensendi scripta ratio etiam
nunc sub *Diariorum*, *Auctorum eruditorum*, *Biblio-
thecarum*, *Ephemeridum*, aliisque ciusmodi non sine in-
signi commodo perdurat. Conf. Hommel. *Litterat. iur.
§. 5. seq. Senckenberg. de Method. iur.**

§. CCXXVI.

Conclusio.

Post haec iustae interpretationis comparata praeidia
nihil ad solidam canonum adipiscendam intelligentiam vi-
detur restare, ut tam qui docent, quam qui docentur,
id quod quisque agit, recte adsidueque agant. Ego tua,
amic, gratia, quea suis praecleara dedit auctor principio-
rum, studiorum praecepta, non possum, quin hoc loco
adscribam.

A

SECTIO II.

- I. A praeiudicis primae scholae , opinionibusque vulgi , anteceptisque idet , te idemtide purga .
- II. Noli existimare , omnia et singula , quae hodie servari cernis , semper ita fuisse observata . Saepe enim verum est illud Callenbachianum : olim non erat sic .
- III. Singularum itaque rerum origines , progressus , variationes , pete ex historia non qualicunque , sed sincera .
- IV. Studium Iuris sacri inchoare noli a corpore iuris canonici moderni , sed a sacra Scriptura , Conciliis , et Codicibus vetustis .
- V. Longe minus incipe ab ingenio tuo , effingens tibi ideam , atque ad hanc postmodum , quae legis in historia , violente contorquens .
- VI. Sed facta prius lege , dein ex iis quae observata sunt frequentius , regulas confice . Sequatur tua meditatio historiam , non haec illam .
- VII. Cerebrinas distinctiunculas vel maxime fuge . Si quam vero distinctionem rerum ipsarum diversitas postulet , idoneis eandem vocabulis citra aquivocationem exprime .
- VIII. In adoptandis sententiis cordatus simul esto , ac modestus ; nam neque irreverens animus , neque meticulous decet virum constantem .
- IX. Nemini contradicito , quia vis contradicere : sed quia veritatis agitio id a te flagitat . In contradicendo autem regulas humanitatis irta omnes etiam heterodoxos observa .
- X. Stude methodo , quam vocant , geometrica ; sic , ut a prima propositione brevi et clara pergas ad immediate sequentem , ac reliquas sine ordinis confusione . Verba , quibus te explicas , sint laconica , praecisa , atque selecta ; vaga enim , et luxuriosa garrulitas nihil habet soliditatis , nihil fructus .
- XI. In omni controversia principium unum , vel plu-

CAPVT VII.

plura stabili , quale axioma vocantur , ad quae relata corollaria reducas universa .

XII. Attende , ut genuinam semper ideam subiecti aequae ac praedictati propositionis tuae adquiras . Comparisonem vero utriusque invicem cum iudicio insitue .

XIII. Noli , quod hactenus invaluit passim , credere , eruditum denique esse illum , qui disputare novit , ac longo filo dubia necesse cum Sophistis : sed quae suae opinionis sistema probabile , conexum , ordinatumque adfert ; nec non rerum scitu necessiarum atque utilium indolem , principia , effectus , usum , historiam , et fata novit expondere .

Hanc , me auctore , rationem studiorum constanter tenebis . Erit , nisi fallor , brevi admodum , ut displicant libri permulti , in quibus est nugarium vis ingens , doctrinae solidioris , quaeque spiritum canonum , qui est idem spiritus Ecclesiae Christianae , referat , omnino nihil .

F I N I S.

